

ŠEDÍKOVÁ ČUHOVÁ, Paulína: Odkedy dokážem myslieť, prekladám. Postavy prekladateľov a prekladateľiek, tlmočníkov a tlmočníčok v súčasnej po nemecky písanej literatúre

Bratislava: ARThur, s. r. o. 2019. 160 s. ISBN 978-80-8207-052-4

Viera Krešáková

Katedra odbornej jazykovej komunikácie, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
viera.kresakova@umb.sk

Monografia, ktorej recenziu predkladáme, vyšla v rámci grantového projektu VEGA 1/0157/17 Literárne podoby migrácie. Jej kreatívny názov predstavuje citát z diela Natasche Wodinovej *Die gläserne Stadt*, jednej z troch kníh, ktoré autorka výstupu Paulína Šedíková Čuhová podrobujú analýze. V súčasnosti už renomovaná prekladateľka sa venuje najaktuálnejším výskumným témam, akými sú istotne aj vnímanie a tematizovanie seba samého u migrantských autorov a autoriek. Vďaka migračným procesom žijú síce v ekonomicky a politicky stabilnej krajine, nadobudli, z pohľadu mnohých z nás, závideniahodnú schopnosť dvoj- a viacjazyčnosti, ocitli sa však v psychologicky zložitom stave reflexie dvoch svetov a kultúr. Autorka pre tento stav využíva termíny medzipozícia alebo medzipriestor či metaforický pojem tretí priestor Homiho K. Bhabhu.

Publikácia je rozdelená do piatich kapitol. Ambíciou prvej kapitoly je štandardne ponúknuť prehľad vedeckých publikácií, ktoré sa venujú téme literárnej postavy prekladateľa a tlmočníka v literárnom diele. Svoje vedecké sympatie autorka venuje predovšetkým viedenským translatológom Ingrid Kurzovej a Klausovi Kaindlovi, ktorých systematizujúce štúdie cituje v rôznych častiach práce. Využíva aj výsledky ich pokusov o charakterizáciu a typológiu postáv tlmočníkov a prekladateľov v literatúre.

V druhej kapitole nazvanej *Migrácia ako preklad* autorka predstavuje dve zásadné špecifiká interkultúrnej literárnej vedy: jej možnosť vytvárať multiperspektívne, ambivalentné a viacvýznamové texty a jej určitú nezávislosť a nepodriadenosť celkovému systému kultúry. Bhabhov pojem tretí priestor tu vníma ako priestorovú metaforu. Prekladateľov a tlmočníkov označuje ako „hybridné“ postavy, ktoré „umožňujú nahliadnutie do daného medzipriestoru, v ktorom pôsobia: do priestoru medzi jedným jazykom a inými, jednou kultúrou a inými, medzi dôverou a podozrením, medzi autorom a čitateľom, priateľom a nepriateľom, cudzím a vlastným“ (Šedíková Čuhová, 2019, s. 28). Ďalej špecifikuje postavy migrantskej literatúry, problém identity a predovšetkým problém destabilizácie postáv prekladateľov a tlmočníkov. Metodologicky ukotvuje svoj výskum najmä v sociologickom koncepte identity nemeckého sociológa Lothara Krappmanna a v koncepte kultúrnej identity Homiho K. Bhabhu.

V úvode tretej kapitoly pod názvom *Stereotypizácia postáv* venuje priestor úvahám o pokusoch viacerých súčasných literárnych vedcov vytvoriť typológiu literárnej postavy ako takej. Neskôr sa zamýšľa nad komparatistickou imagológiou ako metódou vhodnou na analýzu a odhaľovanie stereotypov literárnych postáv tlmočníkov a prekladateľov. Poukazuje tu na fakt, že aj literárne diela môžu prispieť k stereotypizácii tlmočníkov a prekladateľov ako literárnych postáv.

Teoretický diskurz venujúci sa literatúre autorov a autoriek so skúsenosťou migrácie uzatvára štvrtú kapitolu s názvom *Habitus prekladateľov a prekladateľiek, tlmočníkov a tlmočníčok*. Pri metodologickej analýze postáv tlmočníkov a prekladateľov vychádza Šedíková Čuhová z Bourdieuovej sociológie symbolických foriem. S cieľom overiť vhodnosť koncepcie zvolenej na analýzu vybraných diel aplikuje jej trojdimenzionálnu schému (fyzická, psychická a kognitívna dimenzia) na niekoľkých vybraných literárnych postavách tlmočníkov a prekladateľov.

V piatej kapitole predstavuje výsledky analýzy hlavných postáv tlmočníkov a prekladateľov troch skúmaných diel: *Der Russe ist einer, der Birken liebt* (2012; *Rus je ten, ktorý miluje brezy*) Olgy Grjasnowej, *Die gläserne Stadt* (1983; *Sklené mesto*) Natasche Wodinovej a *Alle Tage* (2004; *Deň čo deň*) Terézie Mory. V kapitole absentuje explicitné odôvodnenie voľby všetkých troch skúmaných diel. Postavy troch tlmočníkov (dvoch žien a jedného muža) s migrantským pozadím ovládajúcich niekoľko cudzích jazykov a trpiacich podobnými psychickými poruchami či emocionálnou nestabilitou spôsobenou ich pôsobením medzi viacerými kultúrami však smeruje k jednotnej koncepcii výberu diel. Autorka v závere kapitoly konštatuje, že aj napriek rôznym spôsobom stvárnenia je ich postavenie medzi viacerými kultúrami, spoločnosťami a jazykmi vnímané ako problematické a v závere vedie u každej postavy ku kolapsu. Ďalej sa možno domnievať, že silnou motiváciou pri výbere diel boli prestížne literárne ocenenia, ktoré všetky tri romány získali. V prípade románu Olgy Grjasnowej bola nepochybne silným motivujúcim faktorom autorkina skúsenosť s prekladom románu do slovenčiny (2014). Analyzovaný román *Sklené mesto* (1983) svojím oveľa skorším rokom vydania zdanlivo nekorešponduje s ostatnými dvoma (2004; 2012) ani s podtitulom monografie. Hlavná postava prekladateľky Nataše, pôvodom Rusky, ktorá s rodičmi emigrovala do Nemecka, však výborne zapadá do formátu vybraných hlavných postáv.

Vďaka novým migrantským vlnám a stále bližším dotykom s inými národmi sa téma vnútorného rozkolu jednotlivca medzi viacerými kultúrami stáva oveľa aktuálnejšou. Pre väčšinu monokultúrne založenej laickej aj odborne erudovanej verejnosti Slovenska je téma problematického postavenia človeka medzi viacerými kultúrami pomerne cudzia. Komplexnosťou spracovania témy sebavnímania a sebatematizovania migrantských autorov a autoriek predstavuje dielo Šedíkovej Čuhovej prvú vedeckú monografiu, ktorá v kontexte slovenskej literárnej vedy dopĺňa niekoľko odborných štúdií venovaných danej problematike. Autorkino využitie schémy fyzickej, psychickej a kognitívnej dimenzie umožňuje komplexný a štruktúrovaný náhľad do podstaty vnútorného rozporu literárneho hrdinu – tlmočníka a prekladateľa, ktorý je vyvolaný pôsobením viacerých kultúr. Didaktický rozmer monografia nadobúda vďaka vedomému a systematickému exkurzu do psychiky tlmočníka, a pomáha tak nielen pochopiť problém potomkov súčasných migrantov, v budúcnosti určite stále masovejší, ale aj priblížiť život v multikultúrnom svete. Jej využitie je tak možné pri výučbe so zameraním na teóriu interkultúrnej literatúry a interkultúrnú komunikáciu.